

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНІХ ВІКІВ
ОДЕСЬКИЙ АРХЕОЛОГІЧНИЙ МУЗЕЙ НАН УКРАЇНИ
ГРЕЦЬКИЙ ФОНД КУЛЬТУРИ (ОДЕСА)

СТАРОДАВНЄ ПРИЧОРНОМОР'Я

Випуск XII

ОДЕСА
ОНУ
2018

УДК 94(100)“-04/17”(08)

C773

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету історії та філософії
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 1 від 24 січня 2018 р.

Рецензенти:

- І. В. Бруяко** – д.і.н., директор Одеського археологічного музею НАНУ;
О. А. Довгополова – д.філос.н., професор кафедри філософії та методології пізнання
ОНУ імені І. І. Мечникова.

Редакційна колегія:

- І. В. Немченко** – к.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, головний редактор;
О. Б. Дьомін – д.і.н., зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Дзиговський – д.і.н., професор кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
Т. О. Ізбаш-Гоцкан – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова;
В. Г. Кушнір – д.і.н., декан факультету історії та філософії ОНУ імені І. І. Мечникова;
О. М. Луговий – к.і.н., доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
ОНУ імені І. І. Мечникова, зам. головного редактора;
С. А. Булатович – к.і.н., доцент;
С. Б. Охотніков – к.і.н., зам. директора Одеського археологічного музею НАНУ;
М. Д. Руссев – доктор хабілітат історії, професор Вищої антропологічної школи
(Кишинів, Молдова);
О. В. Смигдина – д.і.н., зав. кафедри археології та етнології України
ОНУ імені І. І. Мечникова;
С. Б. Сорочан – д.і.н., зав. кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Стародавнє Причорномор'я. Випуск XII / Голов. ред. І. В. Немченко. –
C773 Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. –
632 с.

ISBN 978-617-689-251-9

Збірка «Стародавнє Причорномор'я» складена на основі матеріалів XII читань пам'яті професора П. Й. Каршиковського, міжнародної конференції, яка відбулась в ОНУ імені І. І. Мечникова 12-13 березня 2018 р. Випуск містить статті з проблем нумізматики, історії та археології Північного Причорномор'я, античної та середньовічної історії, візантинознавства, історії Європи раннього модерного часу, історіографії тощо. I–X випуски збірки виходили під назвою «Древнее Причерноморье».

УДК 94(100)“-04/17”(08)

ISBN 978-617-689-251-9

© Колектив авторів, 2018
© Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова, 2018

²⁵ Там же. С. 21; 23, рис. 1.

²⁶ Takorova D. Long distance contacts in later prehistory: ecological, economical and social implications // Salt and Gold: The Role of Salt in Prehistoric Europe. Provardia, 2012. P. 124.

О. С. Івченко (Одеса)

ДЖОН СПЕЛМЕН ТА ФІЛІП ХАНТОН: ДВА ПОГЛЯДИ НА КОРОЛІВСЬКУ ВЛАДУ

До початку Англійської революції середини XVII ст. протиріччя між прихильниками парламенту і прибічниками короля загострилися до межі. Кожне з цих політичних угруповань відстоювало свою точку зору щодо прав і повноважень монарха, його місця в системі державного управління. Прибічники парламенту вважали, що король не повинен стояти вище закону, в той час як роялісти висловлювали думку про верховенство правління короля в парламенті. Проте і між роялістами виникали певні протиріччя в поглядах на місце короля та роль Парламенту: прибічники абсолютної монархії виступали за ідею необмеженої влади монарха, а конституційні роялісти були прибічниками ідеї «змішаної» монархії, тобто правління короля в Парламенті. Протиріччя між абсолютистами та парламентаристами – зрозумілі, на відміну від різниці у поглядах представників конституційного роялізму та парламентаристів. Яскравим виразником ідей захисників Парламенту був Філіп Хантон, а одним з найяскравіших теоретиків ідеї конституційного роялізму – сер Джон Спелмен.

Про життя Джона Спелмена відомо дуже мало. Син відомого історика та антикварія сера Генрі Спелмена, він народився в 1594 р. і отримав юридичну освіту в одному з коледжів Кембриджа – Трініті-коледж. Згодом він вступив до Грейс Інн – однієї з чотирьох юридичних корпорацій, або палат, що об'єднували всіх повноправних адвокатів Лондона. Відомо також, що Спелмен був членом парламенту від Вустера у 1625 р.¹ Він багато подорожував по континентальній Європі і був посвячений у лицарі в грудні 1641 р. Після початку Англійської революції король Карл I наказав Спелмену залишатися в Норфолку. Однак пізніше він був прикликаний до Оксфорда і призначений на посаду державного секретаря. Незабаром після цього Спелмен помер – у липні 1643 р.²

Джон Спелмен є автором декількох трактатів, написаних у 1642-1643 рр. В своїх роботах мислитель відстоює уявлення про недоторканість королівської прерогативи та виступає з ідеєю

«змішаної монархії» – правління короля в парламенті, при якому монарх є сувереном, а парламент – станово-представницьким органом, що допомагає приймати нові закони або змінювати вже існуючі та вводити нові види податків.

Про життя Філіпа Хантона взагалі майже нічого невідомо. Він народився в Андовері близько 1604 р., а помер у 1682 р. Він працював шкільним вчителем, згодом стає вікарієм. В 1643 р. видав свій трактат – «A Treatise of a Monarchy», в якому висловлює своє бачення монархії та основних принципів влади короля. Мислитель намагається пояснити, звідки походить влада короля, якою вона може бути, а також характеризує сучасний йому політичний устрій Англії. Більшість його положень абстрактні, і тільки в другій частині трактату автор наводить конкретні приклади з державного устрою тогочасної Англії³.

Вивчення трактатів Філіпа Хантона та Джона Спелмена дає змогу порівняти погляди парламентаристів та конституційних роялістів на королівську владу, повноваження монарха та його місце в управлінні державою.

На думку Спелмена, король є втіленням вищої влади держави. Наміри мислителя «захищати справедливі права та привілеї короля» не викликають сумнівів. Автор більш повно розвиває ці положення у своєму останньому політичному трактаті – «The Case of our Affaires in Law, Religion, and other Circumstances briefly examined and presented to the conscience» («Стан наших справ у галузі права, релігії та інші обставини, коротко розглянуті і подані на розсуд»). У цій роботі він знову повторював, що «навіть наші закони визнають той факт, що... король був верховною владою, сувереном», чия корона була «найвищою короною, королівство – його королівством, його державою, його володінням, народ – його народом... Парламент в наших законах також зветься королівським парламентом»⁴.

Мислитель обґрунтовував свою точку зору щодо верховенства королівської влади: «Суверенність проявляється в особі короля не тільки в нашій присязі на вірність йому, але й постійним підтвердженням цього в наших Актах парламенту, як попередніх, так і сучасних, які завжди титулюють короля Нашим Верховним Лордом Королем, і він є ним не тільки для певної окремої людини, але для всього народу, представленого в парламенті»⁵.

Далі автор продовжував цю думку і зазначав, що «хоча серед нас є багато таких людей, яких ми називаємо лордами, проте жодного з них ми не вважаємо нашими лордами... а короля навіть Акти парламенту називають Нашим Лордом»⁶. В цьому трактаті Спелмен, крім того, знову повторює, що тільки король володіє правом скликати

парламент як представницький орган і за своїм бажанням король може розпустити його⁷. Всі свої права та привілеї парламент, на думку Спелмена, отримав виключно з милості короля. Це свідчить про те, що правитель є верховним володарем, головою політичного тіла країни, а палати парламенту – «підкореними членами цього тіла»⁸. Більш того, верховна влада монарха, вважає мислитель, проявляється також у тому, що правитель постійно підтверджує всі акти парламенту. Якщо ж який-небудь акт не має підтвердження правителя, то він не буде вважатися дійсним, оскільки парламент не має права створювати нові закони без згоди на це короля.

Акти парламенту, зазначав Спелмен, декларують той факт, що Англія – королівство. Далі мислитель розглядає структуру цієї держави – «королівство складається з не більш ніж двох частин: верховного глави і підлеглого тіла... король – це голова, парламент – тіло...»⁹. І тільки об'єднання всіх «членів тіла з його головою робить можливим створення необхідних для розвитку держави законів»¹⁰. Верховна влада в королівстві втілюється в монархові, в законах, встановлених ним, і невіддільна від його особистості. Король, на думку автора, – це і верховний володар, і верховний суддя. Тому в таких справах, як забезпечення безпеки країни і захист її від зовнішніх ворогів, набір військ, придушення заколотів і повстань, скликання і розпуск парламенту, вступ у війну і підписання мирних договорів, всі повноваження зосереджується виключно в руках короля¹¹.

Джон Спелмен не сумнівався в тому, що верховна влада держави закріплена за особистістю монарха. Король був верховним суддею та верховним законодавцем, він був «володарем, дії якого необмежені в тих питаннях, в яких не стримуються законом»¹². Отже, «суверенність цієї держави» була ясно «втілена в королі... і нероздільно приєднана до його особистості»¹³.

Таким же символом верховенства влади правителя, на думку автора, було те, що палати Парламенту були, по суті, «тільки інструментами регулювання та обмеження законодавчої влади королівського абсолютизму», але не «учасниками разом з ним у здійсненні верховної влади». Мислитель заявляв також, що не тільки королівські повноваження були гарантією «вірних законів королівства», але і релігія також «підтримувала і посилювала зв'язок обов'язків і покори»¹⁴. Разом з тим, Спелмен стверджував, що влада монарха не є абсолютною, оскільки правитель не може створювати закони без згоди палат Парламенту¹⁵. Спелмен детально описував, чому повноваження монарха почали обмежуватись: «Наші мудрі та благочестиві християнські королі привели королівство до щасливої і

правильної систем управління та боролися всіма можливими шляхами за встановлення гарних умов, які дозволили б їхньому народу процвітати та забезпечили б його спокій. З того часу змін та інновацій стали боятися більш за все. Щоб зберегти все те, чого їм вдалося досягти, королі почали абсолютизувати свою владу. І для того, аби сповільнити цей процес вони вирішили користуватися не тільки порадами єпископів та баронів при створенні нових законів, але й їхньою згодою на це. З часом вони почали запитувати згоди і всіх общин... З того часу король не може без згоди своїх підданих змінювати старі або створювати нові закони, а також вводити нові види податків»¹⁶.

Верховенство влади монарха стверджував і Філіп Хантон. Для нього король – це верховний володар, чий бажання – закон для країни. Він править так, як вважає за потрібне. І якою б не була монархія – абсолютна чи обмежена – король отримав своє право від Бога. Тож ніхто не може позбавити монарха цієї влади. «Якщо король захопив владу інших частин, або діє так, що це може призвести до розпаду об'єднання, тоді інші складові частини – аристократія та демократія – повинні зробити все для того, щоб зберегти державу. Тобто вони повинні відмовитись виконувати та підкорюватись незаконним наказам такого монарха. Це буде не тільки законним, але й прямим обов'язком їхнім»¹⁷.

Мислитель розрізняє поняття «обмеженої» та «змішаної» монархії, в той час як для конституційних роялістів ці поняття були синонімами і означали одне й те саме – обмеження влади монарха за допомогою станово-представницького органу – Парламенту.

В «обмеженій» монархії король вже не володіє «божественним правом створювати самостійно закони, його бажання – це вже не верховний закон для країни. Його влада залежить від тих, хто її йому дав»¹⁸. Але при цьому автор зазначає, що «монархія може бути обмежена у вираженні своєї влади, але при цьому все ще залишатися абсолютною, якщо це обмеження виходить із волі та милості монарха. Це не вираження влади, але її природа та міра, за допомогою якої він заявить про себе, як про вільного чи залежного монарха»¹⁹.

По-друге, монархія є обмеженою, відповідно до Хантона, в тому випадку, якщо монарх отримує ці обмеження ззовні, а не в залежності від власної волі і бажання. Якщо ж народ дає свою згоду на встановлення обмеженої монархії, то в такому випадку монарх не має права претендувати на більшу владу, ніж ту, що він вже отримав за договором.

Далі автор ще раз підкреслює, що основа правління – «згода та домовленість людей, які передають владу одному з них. І поки ця людина не була наділена такою владою, вона є звичайною людиною, яка нічим не виділяється з-поміж інших своїх братів. Але коли ця людина отримує владу, її персона стає священною»²⁰.

По-третє, в розумінні Хантона монарх тоді є обмеженим, якщо «має закон окрім власного, для міри своєї влади. По-перше, верховна влада в державі має бути у нього, тобто його влада не повинна бути обмежена нічиєю владою. Але, по-друге, ця верховна влада повинна бути обмежена деяким законом, відповідно до якого ця влада була надана, і у відповідності з яким повинна здійснюватись»²¹.

Під змішаною монархією мислитель розуміє наступне: «Кожна з форм правління має свої недоліки – проста монархія може перетворитись в тиранію, аристократії притаманні роздори, безпорядок – демократії. Але кожна з цих форм правління має свої сильні сторони – єдність та сила в монархії, обговорення та мудрість в аристократії, свобода і повага до благополуччя всієї спільноти у демократії. Тому мудрі люди розуміють необхідність створення змішаної форми правління, яка б дала змогу поєднати найкращі сторони всіх форм правління та уникнути їхніх слабких сторін. Якщо в цьому поєднанні всі форми рівні між собою, то не можна називати це інакше, ніж „змішана держава”. Однак набагато сильнішим буде таке поєднання, при якому одна форма правління буде домінувати, а інші – доповнювати її. Тоді назва дається по тій формі правління, яка переважає. Найкращий варіант – це поєднання влади однієї людини в державі з сильними сторонами аристократії та демократії. Ми називаємо таку державу „змішана монархія”»²².

В такій змішаній монархії верховна влада повинна бути у всіх трьох складових частинах, жодна з цих частин не повинна отримувати владу від іншої, бо в такому випадку це буде не змішане правління, а проста монархія. І тоді складові частини не зможуть оберігати одне одного від зловживань владою. Адже неприродно, коли влада, отримана з певного джерела, намагається обмежити і зв'язати це джерело²³.

Змішана монархія тоді буде змішаною, якщо в ній законодавча влада належить всім складовим частинам. Якщо ж тільки одній – то це знову проста монархія. Під законодавчою владою Хантон розуміє право створювати нові закони або ж тлумачити старі²⁴. Монархія повинна переважати в змішаній державі. Вся влада винятково довірена і передана правителю основним законом держави. Обов'язок кожного – підкорюватись йому, адже всі пов'язані присягою вірності.

Англія, пояснює Хантон, була змішаною монархією: знать та общини встановили короля над собою, погодились на те, що державою будуть правити відповідно до основного закону, і король дасть згоду на те, що жодних нових законів не буде прийнято без згоди знаті та общин. Але при цьому він залишається монархом, тобто не є підлеглим знаті та общинам.

Особа монарха повинна стояти вище насилля. Адже коли люди складають присягу на вірність, вони «наділяють людину верховною владою, що робить її особу священною. І немає таких зловживань, які могли б позбавити його влади. І поки він має владу в змішаній монархії, він є суверен для всіх, і тому де-юре не повинен нести кримінальної відповідальності»²⁵. Для Хантона Парламент – це дорадчий орган для монарха. Тобто головна його функція – радити королю, як краще правити країною. Але «король, враховуючи поради, самостійно приймає рішення»²⁶. Мислитель заявляє, що Парламент – це можливість інших форм правління об'єднатися з монархією задля блага країни і народу.

Таким чином, конституційних роялістів і парламентаристів поєднували ідеї священності особи монарха. Однак при цьому парламентаристи виступали за обмеження влади монарха станово-представницьким органом. І конституційні роялісти, і парламентаристи підкреслювали дорадчу функцію Парламенту. Та при цьому конституційні роялісти виступали за верховенство короля в Парламенті, а, власне, парламентаристи – за існування Парламенту як органу, за допомогою якого населення має можливість приймати участь в управлінні країною.

Аналізуючи погляди Джона Спелмена та Філіпа Хантона, можна бачити, в чому погляди конституційних роялістів та парламентаристів співпадали – як, наприклад, у визнанні верховенства влади монарха, – а в деяких випадках – значною мірою відрізнялись. Йдеться, перш за все, про погляди мислителів на місце Парламенту: для Спелмена це орган, що обмежує владу монарха, дає йому поради, формує поняття «змішаної» монархії, при якій король – голова, а Парламент – тіло держави. Що ж стосується Хантона, то для нього Парламент – основний орган, без якого король не може прийняти нові закони чи утвердити нові форми податків. Король не повинен прислухатися до парламенту за своїм бажанням. Король зобов'язаний це робити.

Саме ці розбіжності в поглядах не дали можливості конституційним роялістам та парламентаристам вирішити протиріччя і об'єднати свої зусилля для збереження монархії в Англії в середині XVII ст.

¹ Smith D.L. Constitutional Royalism and the search for settlement. 1640-1649. Cambridge University Press, 1994. P. 226.

² Ibidem.

³ Allen J.W. English Political Thought 1603-1660. Vol. 1, 1603-1644. London, 1936. P. 449.

⁴ Spelman J. The Case of our affaires in Law, Religion, and other circumstances briefly examined, and presented to the conscience. Oxford, 1643. P. 1.

⁵ Ibidem. P. 2.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem P. 3

¹² Ibidem

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem P. 4.

¹⁷ Hunton Ph . A treatise of Monarchy. L., 1643. P. 18.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem. P. 19.

²⁰ Ibidem. P. 20.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Ibidem. P. 21.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

<i>Немченко І. В.</i> До 55-ліття кафедри історії стародавнього світу та середніх віків Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.....	5
<i>Избаиш-Гоцкан Т. А.</i> Антиковедение на кафедре истории древнего мира и средних веков.....	16
<i>Чепіженко В. В.</i> Розвиток медієвістики на кафедрі історії стародавнього світу та середніх віків ОНУ (до 2000 р. – ОДУ) імені І. І. Мечникова.....	23
<i>Агульников С. М.</i> Планировка и топография могильников белозерской культуры в Нижнем Подунавье.....	39
<i>Алексеев В. П., Лобода П. Г.</i> Редкие и неизданные варианты монет античных городов Северного Причерноморья.....	44
<i>Андрух С. И., Тоцев Г. Н.</i> Сорокина Балка – новый памятник археологии в Нижнем Поднепровье.....	50
<i>Боднарюк Б. М.</i> Західноєвропейський премілленаризм XVII ст.: відродження апокаліптичних настроїв та віри у земне царство Христа на тлі Тридцятирічної війни й англійської пуританської революції.....	52
<i>Бойко-Гагарин А. С., Корпусова И. В., Янов Д. М.</i> Некоторые особенности обращения османских юзлуков на территории княжества Валахия в 1810-1811 гг.....	57
<i>Бондаренко Д. В., Смирнов О. І.</i> Археологічні дослідження зольника № 2 Вікторівського святилища в 2017 р.....	70
<i>Буйських С. Б.</i> Хора Ольвії – історико-археологічний релікт давньогрецької колонізаційної епохи у Нижньому Побужжі.....	78
<i>Булатович С. А.</i> Из истории изучения античного Никония.....	82
<i>Бурдо Н. Б.</i> Антропоморфна пластика усатівської культури.....	87
<i>Бьяджи П.</i> Малоизвестные материалы к хронологии грота Буран-Кая III (Украина).....	97
<i>Вар`ян О. О.</i> Ставлення до дитинства в Афіньському полісі архаїчного та класичного періодів.....	102
<i>Вертієнко Г. В.</i> До питання про метал в Авесті.....	108

<i>Відейко М. Ю.</i> Сакральні будівлі Центральної та Південно-Східної Європи у V тис. до н.е.....	117
<i>Вус О. В.</i> Кастеллум Сиваг-Кермен – погранична крепость Византиї в Юго-Западной Таврике.....	123
<i>Главенчук А. В.</i> Новые данные о пигментных охрах из раскопок Анетовки 2.....	131
<i>Горбаненко С. А.</i> Перші цілеспрямовані палеоетноботанічні розшуки на Більському городищі.....	138
<i>Грабовская О. В.</i> Історичні обставини початку використання цегли у Вінниці.....	146
<i>Гребцова И. С.</i> Сюжеты античной истории и мифологии в творчестве европейских художников XVIII – первой половины XIX ст.....	153
<i>Гулюк Є.</i> Зміни статусу історії та структури історичного знання в освітній системі єзуїтів у середині XVIII ст.....	160
<i>Гуменний В. Л.</i> Військові гарнізони на території Близького Сходу і парфянські кампанії Риму у II – на початку III ст.н.е (за епіграфічними джерелами).....	166
<i>Дёмин О. Б.</i> Собрание наследства: медиевистика в современной Украине (1992–2016 гг.).....	171
<i>Демченко О. В.</i> Просторова організація поселень пізнього мезоліту – раннього неоліту в районі Дніпровських порогів.....	178
<i>Дергачева Л. В.</i> Клад средневековых молдавских монет XIV века, найденный на территории республики Молдова.....	185
<i>Димидюк Д. А.</i> Фортифікації та облогова техніка Багратидської Вірменії кінця IX – середини XI ст. (на основі писемних джерел).....	191
<i>Добролюбский А. О.</i> Остатки и следы Джинестры на одесских берегах.....	199
<i>Домановська М. Є.</i> Філологічний вектор розвитку візантиністики у Харківському університеті (середина XIX – початок XX ст.).....	208

<i>Домановский А. Н.</i> К вопросу о нарушителе арабо-византийского договора 689 г.....	214
<i>Diaconu V., Gafincu A.</i> Multidisciplinary research dedicated to the Late Bronze age from the space between the Carpathians and Prut (Romania).....	220
<i>Дятлов В. О.</i> Герцогиня Здена Саксонська та її син Георг. Виховання християнського князя.....	227
<i>Заплетнюк О. А.</i> Роль фараона Ехнатона у культурі Атона за текстами прикордонних стел «раннього проголошення».....	234
<i>Зелинский А. Л.</i> К вопросу о назначении так называемых перстней «птолемеевского типа».....	241
<i>Иванова С. В.</i> Обмен и торговля в древних обществах.....	247
<i>Івченко О. С.</i> Джон Спелмен та Філіп Хантон: два погляди на королівську владу.....	254
<i>Kamadadze K.</i> Porcelain from Gonio fort.....	261
Клюшинцев В. Н. , <i>Гребенников В. Б.</i> К вопросу о развитии металлургии и металлообработки в эпоху бронзы в Нижнем Побужье.....	269
<i>Ковальський Л. С., Голдаєв С. Г.</i> Заповнюючи прогалини на карті енеоліту степової Одещини: пізньотрипільська випадкова знахідка з долини ріки Кучурган.....	276
<i>Ковбасюк С.</i> «Коли запитають вас ваші сини...»: іконографічні новачі у «Песаху» Хейбрехта Бейкелара 1563 р. та реформаційний дискурс.....	283
<i>Колесниченко А. Н.</i> Стекланные сосуды закрытых форм VI-I вв. до н.э. в сакральных контекстах Средиземноморья и Северного Понта.....	291
<i>Красножон А. В.</i> Два документа 1593 г. о ремонтных работах в Хаджибее.....	298
<i>Крижанівський А. Л.</i> Метрологічні показники монет львівського монетного двору XIV-XV ст.....	304
<i>Левченко В. В.</i> Мифы и реалии биографии профессора А. Г. Готалова-Готлиба (1866–1960).....	312

<i>Лиман С. И.</i> Французская средневековая история и историография в творчестве профессора Харьковского университета М. Н. Петрова (1826-1887).....	320
<i>Лобанова М. А., Нестеренко О. В.</i> Нова пам'ятка катакомбної культури в Одеській області.....	327
<i>Луговий О.М.</i> Візантійські послы у Снятині 1415 року.....	332
<i>Мельников О.Н.</i> Серебряный статер Гигиэнонта в монетном деле и в нумизматике Боспора.....	339
<i>Mielczarek M.</i> From the history of archaeology in Odessa. Józef Czaki (1857-1936), a forgotten collector of antiquities.....	349
<i>Моусеенко Н. С.</i> Сребреники Святополка: итоги тысячелетия.....	353
<i>Мызгин К. В., Филатов Д. А.</i> Находки ауреусов зурпаторов III века на территории Украины.....	354
<i>Николаев Н. И.</i> Кто был советником царя Скилура в Неаполе Скифском?.....	368
<i>Одрін О. В.</i> Північнопонтійська торгівля зерном: друге життя давніх концепцій.....	375
<i>Отрешко В. М.</i> О тенденциях развития археологии.....	381
<i>Охотников С. Б.</i> Сотрудничество ученых Одессы и Польши в изучении археологии и древней истории Северного Причерноморья.....	384
<i>Охріменко О. С.</i> Уривок невменної нотації з оправи рукопису «Miscellae quodlibeticae pro IWM».....	392
<i>Папанова В. А., Зиновьева Т. А.</i> Склеп с росписью на некрополе Ольвии: проблема фиксации и интерпретации памятника.....	396
<i>Пересунчак О. С.</i> Нові пам'ятки археології в басейні р. Могилянка.....	408
<i>Пилипчук Я. В.</i> История Золотой Орды в хронике Ульриха Рихенталя.....	413
<i>Пиструил И. В.</i> Изделия с резцовым сколом на эппалеолитических памятниках Северо-Западного Причерноморья (некоторые предварительные выводы).....	416
<i>Плешивенко А. Г.</i> Забытые раритеты.....	422

<i>Подрез Ю. В.</i> Дипломатична діяльність уряду П. Орлика щодо Франції та Османської імперії в 1710 році.....	430
<i>Полищук Л. Ю., Кіосак Д. В.</i> Нові матеріали до історії археологічного вивчення Південного Побужжя.....	436
<i>Попова Т. Н.</i> В. Э. Крусман: епоха и наука под скальпелем историка.....	446
<i>Попович С., Чобану И.</i> Раскопки кургана № 8, у с. Александру Иоан Куза (Кагульский р-н, республика Молдова).....	453
<i>Прохорова А. Ю.</i> Французька політика Англії під час північного повстання 1569 р.....	457
<i>Руссев Н. Д.</i> Белгородский мученик Иоанн Новый и религиозная жизнь Молдавии начала XV в.....	463
<i>Рябцева С. С.</i> О некоторых специфических чертах головных уборов населения балканского региона в X–XIV вв.....	470
<i>Савельева Е. С.</i> Терракотная статуэтка римского воина из Картала...	481
<i>Самойлова Т. Л.</i> Контакты Родоса и Тиры в эллинистическое время по данным керамической эпитафии.....	485
<i>Секерська О. П.</i> Тваринництво та полювання в господарстві населення античного часу межиріччя Дунаю та Південного Бугу.....	487
<i>Сминтина О. В.</i> Екологічна історія дописемної доби: актуальні питання сучасних досліджень.....	494
<i>Снитко І. О., Гаркуша Н. М., Снитко О. В.</i> Про історію однієї лапідарної пам'ятки, знайденої біля Ольвії.....	500
<i>Снитко И. А.</i> Проблемы архитектурной идентификации фрагментарно исследованных архитектурно-археологических памятников.....	505
<i>Сурду В. В.</i> Особенности погребальных сооружений ямной культуры Карпато-Поднестровья.....	512
<i>Тарасенко Н. А.</i> Фрагменты древнеегипетской Книги мертвых в Украине.....	517
<i>Тоцький П. М.</i> Становий статус церкви в королівській Франції напередодні Революції.....	524
<i>Тоцев А. Г.</i> Крымско-русские торговые отношения в XV в.....	531

<i>Туровский Е. Я.</i> Государственное устройство античного Херсонеса.....	534
<i>Федченко С. Е.</i> Функції та місце сексуальності у римському зображальному мистецтві.....	539
<i>Фомин М. В.</i> Трансформация обряда крещения и ее отражение в архитектуре Херсонеса-Херсона.....	547
<i>Khalvashi M., Aslanishvili L., Kakhidze E.</i> Garrisons on the edge of Imperium Romanum.....	553
<i>Харламова А. О.</i> Результати картографування середньовічних кам'яних статуй в басейні середньої течії Сіверського Дінця.....	558
<i>Хахеу В.</i> К вопросу о погребальном обряде позднегальштатского времени днестровско-карпатского региона (конец VII–V вв. до Р.Х.).....	566
<i>Циватый В. Г.</i> Внешнеполитическая и дипломатическая институционализация Европы раннего нового времени глазами современника: Франческо Гвиччардини о концептах «война» и «мир» в исторической памяти.....	573
<i>Чекунина Н. В.</i> К истории формирования коллекции древнерусских монет одесского археологического музея НАН Украины.....	580
<i>Черниенко Ю. А.</i> К вопросу об информативности предметов металлопроизводства для анализа проблем генезиса сабатиновской культуры.....	585
<i>Черных И. Д.</i> Цивилизации «осевого времени» в научном наследии Ш. Эйзенштадта.....	592
<i>Шевцов С. П.</i> Структурные средства изображения Перикла у Фукидида.....	596
<i>Шевченко О. Б.</i> Сарматські «амазонки»: чинники, що спонукали появу історіографічного міфу, та реальність сьогодення.....	603
<i>Янко А. Л.</i> Расенна чи Ратуменна?: Дещо про епоніма і самоназву етрусків.....	609
<i>Ярош О. А.</i> Витоки і розвиток британського орієнталізму у першій половині XVII ст.....	615
Перелік скорочень.....	622